

***ETKİN FAİZ YÖNTEMİ VE FİNANSAL
RAPORLAMADAKİ ÖNEMİ: VADESİNE KADAR ELDE
TUTULACAK SABİT GETİRİLİ YATIRIMLARDA
UYGULANMASI***

Doç.Dr.Yakup SELVİ
İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi
Muhasebe Anabilim Dalı

ÖZET

İşletmelerin muhasebe bilgi sistemlerince üretilen finansal raporlar işletme ilgililerinin ihtiyaç duydukları bilgileri onlara en kapsamlı, en güvenilir ve en kolay erişilebilir şekilde sunan veri kaynaklarıdır. UFRS/UMS sabit getirili yatırımlar ve sabit getirili borçlanmalar için “etkin faiz yönteminin (EFY)” uygulanmasını esas almıştır. EFY, finansal varlık veya borcun itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu faaliyet dönemlerine dağıtılmasında “yıllık faiz oranı üzerinden günlük bileşik faiz esasına” dayalı “etkin faiz oranının” kullanılmasını esas almaktadır.

Bu çalışmada, EFY kullanıldığında “vadeye kadar elde tutulacak” olarak sınıflandırılan sabit getirili yatırımların yatırım dönemi boyunca finansal raporlanmalarında, “etkin faiz oranının” nasıl bir etkiye sahip olduğunun saptanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda hazine bonosu ve devlet tahvili yatırımlarına ilişkin örnekler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, EFY söz konusu yatırımların faiz gelirlerinin yatırımın ilişkili olduğu faaliyet dönemlerine dağıtımının paranın zaman değeri açısından daha gerçekçi olmasını ve finansal raporlarda daha gerçekçi bilgi üretilmesini sağladığı gözlenmiştir. Böylece, işletme hakkında bilgi ihtiyacında olan karar vericiler finansal durum raporundan ve finansal performans raporundan daha gerçekçi bilgi edinebilirler.

Anahtar Sözcükler: Finansal raporlama, etkin faiz yöntemi, itfa edilmiş maliyet yöntemi, etkin faiz oranı, UMS 39, sabit getirili menkul kıymet yatırımları.

ABSTRACT

Being the output of accounting information system, financial reports are the main, easily accessible, most confident, and most comprehensive information resources for the decision makers to help them according to their decision process. According to the IAS/IFRS, effective interest method (EIM) recommended to apply for the fixed income securities and fixed interest loans. The EIM is method of calculating the amortized cost of a financial asset or a financial liability and of allocating the interest income or interest expense over the relevant period. The effective interest rate is the rate that exactly discounts estimated future cash payments or receipts through the expected life of the financial instrument or, when appropriate, a shorter period to the net carrying amount of the financial asset or financial liability. The effective interest rate should be the annually interest rate that calculated based on daily compounding.

The purpose of this study is to investigate the effect of application of EIM for reporting of interest income of fixed income securities, which classified as a “held to maturity investments”, over the investment period. Based on this purpose, the examples of t-bills and t-bonds investments are deeply examined. As a result, EIM provides more realistic allocation based on time value of money and more reliable information in the financial reports at the allocation of the interest income of the investments over the relevant period. Hence, the decision makers who need information about a company can get more reliable information from reports of financial position and financial performance.

Key Words: Financial reporting, effective interest rate, effective interest method, amortized cost method, IAS 39, fixed income securities.

GİRİŞ

İşletmelerin büyümesi, üzerindeki toplumsal ilginin artması, kendilerine yüklenen sosyal ve ekonomik sorumluluklar ve küreselleşme işletmelerle ilgili finansal bilgi ihtiyacını arttırmakta ve bu ihtiyacın tüm topluma yayılmasını gerekli kılmaktadır. İşletmelerin finansal yapılarına ilişkin bilgilerin açıklanmasına yönelik en kapsamlı, en güvenilir ve en kolay erişilebilir veri kaynağı ise işletmelerin muhasebe bilgi sistemlerince üretilen “finansal raporlardır”. Finansal rapor denilince, öncelikle, işletmelerin finansal durumunu (bilanço) ve finansal performansını (gelir tablosu) gösteren raporlar akla gelmektedir. Tarafsız, anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir ve zamanında düzenlenmiş şeffaf finansal bilgilere olan talep, günümüz rekabetçi küresel iş dünyasında daha da artmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; sabit getirili yatırımlar ve sabit getirili borçlanmalar için Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında / Uluslararası Muhasebe Standartlarında (UFRS/UMS) belirtilen “Etkin Faiz Yöntemi (EFY)”ni açıklamak ve EFY’nin finansal raporlamaya etkisini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, EFY’nin “vadeye kadar elde tutulacak” olarak sınıflandırılan yatırımların, yatırım anındaki yatırım kararının alınmasında etkili olan o andaki geçerli piyasa faiz oranının söz konusu yatırımın yatırım dönemi boyunca (vadesine kadar) finansal raporlarda sunumunu (finansal performans raporu ve finansal durum

raporundaki sunumunu) nasıl etkilediği örneklerle ortaya konulacaktır.

Finansal yatırımların finansal durum raporunda sunumuna ilişkin olarak Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğlerine (MSUGT) göre yatırımın süresi esas alınmıştır. MSUGT ayrıca, kısa vadeli yatırım amaçlı finansal yatırımların dönen varlıklar ana grubunda 11 numaralı “Menkul Kıymetler” hesap grubunda raporlanmasını öngörürken; uzun vadeli yatırım amaçlı finansal yatırımların da, duran varlıklar ana grubunda 24 numaralı “Mali Duran Varlıklar” grubunda raporlanmasını öngörmüştür. Tek Düzen Hesap Planı’ndaki (TDHP) 11 numaralı “Menkul Kıymetler” hesap grubu faiz geliri ve kâr payı sağlamak veya fiyat değişimlerinden yararlanarak kazanç sağlamak amacıyla geçici bir süre elde tutulmak üzere yapılan menkul kıymet yatırımlarını kapsamaktadır (*Hacırüstemoğlu, Pekdemir, Türker ve Arslan, 1996, s.214*). Bu kapsamda; hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, finansman bonosu, yatırım fonu katılma belgesi, kâr-zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi menkul kıymet yatırımları bu grupta yer almaktadır.

Finansal yatırımların finansal durum raporunda sunumuna ilişkin olarak UMS 39 / TMS 39 kapsamında getirilen hükümlerin temelini ise, bu yatırımların hangi “amaçla” yapıldığı oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, muhasebenin “özün önceliği ilkesi” gereği menkul kıymet yatırımlarının finansal durum raporunda nasıl raporlanacağı tamamen bu yatırımın hangi amaçla yapıldığına göre

farklılık göstermektedir. Bu ilke doğrultusunda da yatırım yapan işletmenin, yatırım yaptığı anda, yaptığı yatırımla ilgili olarak yatırımı hangi amaçla yaptığını belirlemiş olması gerekmektedir. UMS 39 / TMS 39 bu konuda amaç türlerini aşağıdaki gibi üç ana grupta sınıflandırmaktadır:

- a) Yatırım süresince söz konusu yatırım ile ilgili değer farklarının kâr zararı etkileyecek şekilde raporlanması amacı (Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarar olarak raporlanacak olanlar). Bu amacı destekleyen veya uygulanabilir kılan alt amaçlardan birisi de alım satım yapma amacıdır.
- b) Vadesine kadar elde tutulma veya saklanma amacı (Vadeye kadar elde tutulacak olanlar).
- c) Satışa hazır olarak elde tutma amacı (Satışa hazır olanlar).

Bu çalışma kapsamında “vadeye kadar elde tutulacak” yatırım unsurlarına ilişkin örneklere yer verilmiş olup, bu unsurlara ilişkin UFRS/UMS'nin değerlendirme hükümleri çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Çalışmanın amacı doğrultusunda, çalışma kapsamının ayrıntılı bir şekilde incelenebilmesi için bu çalışmada, sabit getirili menkul kıymet yatırımlarından olan hazine bonusu ve kuponlu devlet tahvili yatırımlarına ilişkin örneklere yer verilmiştir.

1. FİNANSAL RAPORLAMA

1.1. Raporlama Kavramı ve Muhasebede Raporlama

Kelime anlamıyla “rapor”; “herhangi bir işte, bir konuda yapılan

inceleme ve araştırma sonucunu, düşünceleri veya gözlemleri bildiren yazı” (*Türk Dil Kurumu, 1998, s.1845*) olarak tanımlanmaktadır. Günümüz iş hayatında raporlar, işletmelerin vazgeçemeyecekleri önemli birer karar alma ve değerlendirme araçları olup işletme faaliyetlerinin planlanması, örgütlenmesi ve kontrol edilmesi amaçlarıyla da kullanılan haberleşme araçlarıdır (*Şencan, 1995, s.217*). Rapor durağan bir bilgi olup, bu bilginin bir taraftan başka bir tarafa aktarılması ise “raporlama” kavramını ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir ifadeyle raporlama, dinamik bir özelliğe sahip olup birinin bir başkasına mesaj vermesine hizmet eden bir haberleşme (iletişim - bilgi aktarım) sistemi olarak tanımlanabilir.

İşletme ilgilileri, çıkarlarının en çoklanması ve belirsiz olan gelecekle ilgi olarak alacakları kararlarda kullanmak amacıyla, işletmelerin faaliyetleri ve bu faaliyetlerin sonuçlarıyla yakından ilgilenmekte ve bu konuda sağlıklı, anlaşılır, güvenilir, yerinde ve zamanında “bilgi” sahibi olmak istemektedirler. Gereksinim duyulan bu bilgilerin temel kaynağını ise işletmelerin muhasebe birimlerince üretilecek olan ve temel olarak işletmenin finansal durumunu ve finansal performansını açıklayan “finansal raporlar” oluşturmaktadır.

Günümüzde muhasebe, işletmenin hem çevresiyle olan ilişkileri hem de işletme içinde gerçekleşen olaylar nedeniyle ortaya çıkan ve para birimiyle ifade edilebilen tüm değer hareketlerini kaydeden, bunları kullanılabilir, işlenmiş bilgiler olarak rapor eden bir

sistem (*Erdamar ve Orhon Basık, 2006, s.2*) durumuna gelmiştir. Bu gelişme muhasebeyi, işletmelerin yönetim bilgi sistemine çok önemli katkılarda bulunan, yönetim kontrol sistemi içerisinde çok önemli fonksiyonları bulunan bir “bilgi sistemi” (*Yücel, 1986, s.20*) yapmıştır.

1.2. Finansal Raporlamanın Amacı ve Kapsamı

Her raporlama faaliyetinde raporlayanın bir amacı vardır ki; muhasebe bilgi sistemince yapılan raporlamada bu temel amaç; “finansal raporların” sadece hazırlanması ve sunumu olmayıp, aynı zamanda raporlanana herhangi bir konuda karar aldırıp onu eyleme geçirtmektir (*Akdoğan ve Aydın, 1987, s.191*). UFRS/UMS (TFRS/TMS) finansal tabloları, “işletmenin finansal durumunun ve finansal performansının biçimlendirilmiş sunumu” olarak tanımlamakta ve sunuluş amacını “*Çeşitli kullanıcıların ekonomik kararlar verirken faydalanmaları için işletmenin finansal durumu, performansı (faaliyet sonuçları) ve finansal durumundaki değişiklikler hakkında bilgi sağlamak*” olarak tanımlamaktadır.

Bu amaca ulaşabilmek için, muhasebe bilgi sisteminin organizasyonunda öncelikle en etkin ve yararlı muhasebe raporları setinin ve bunların içeriğinin belirlenmesi ve sistemin bu raporları üretebilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (*Yücel, 1986, s.27-28*). UFRS/ UMS (TFRS/TMS), tam bir finansal tablolar setinin aşağıdaki tabloları içermesi gerektiğini öngörmektedir (TMS-1.10):

- a) Dönem sonu “finansal durum tablosu (bilanço)”,
- b) Döneme ait “finansal performans tablosu” - “kapsamlı gelir tablosu”,
- c) Döneme ait “özkaynak değişim tablosu”,
- d) Döneme ait “nakit akış tablosu”,
- e) Önemli muhasebe politikalarını özetleyen dipnotlarla diğer açıklayıcı notlar ve
- f) Bir işletmenin bir muhasebe politikasını geriye dönük olarak uygulaması durumunda ya da bir işletmenin finansal tablolarındaki kalemleri geriye dönük olarak yeniden ifade etmesi söz konusu olduğunda ya da işletmenin finansal tablo kalemlerini yeniden sınıflandırdığında, karşılaştırılabilir en erken dönemin başına ait “finansal durum tablosu (bilanço)”.

Finansal tablo kullanıcılarının finansal tablolardan beklentileri doğal olarak farklılık göstermektedir. Ancak, “muhasebenin sosyal sorumluluğu kavramı” gereği işletmelerin “muhasebenin organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve finansal raporların düzenlenmesi ve sunulmasında; belli kişi veya grupların değil, tüm toplumun çıkarlarını gözetmek ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranmaları (*MSUGT, 1992*) gerekmektedir. Ayrıca, karar vericilerin doğru zamanda ve doğru karar alabilmeleri için işletmelerin düzenleyeceği finansal tabloların anlaşılabilir,

ihtiyaca uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir olması ve zamanında düzenlenmiş olması da büyük önem taşımaktadır (MSUGT, 1992). Bu amaca uygun olarak da işletmelerin şeffaflık ilkesi doğrultusunda finansal raporlama yapmaları beklenmektedir. Dolayısıyla da, “şeffaflık” ilkesi doğrultusunda sunulacak olan bilgilerin (Türkiye Bankalar Birliği, 2002, s.4); erişilebilir, tarafsız, güvenilir, nitelikli ve erişilmesi istenilen konularla ilgili olması kaçınılmazdır.

1.3. Finansal Raporlamada İlke ve Standart İhtiyacı ve Türkiye’deki En Son Gelişmeler

İşletmelerdeki finansal raporlama sistemleri Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GKGMİ) ve Finansal Muhasebe Standartları (FMS) doğrultusunda hazırlanmış rapor ve tablolardan oluşmaktadır. Dolayısıyla, GKGMİ ve FMS muhasebe sisteminden üretilecek olan finansal tabloların içeriğine yön vermektedir. Raporlama işlemi bir hizmet sunumu olarak kabul edildiğinde de, bu hizmeti sunan ve bu hizmeti alan taraflar ortaya çıkmaktadır. Günümüzde, özellikle işletme dışı “finansal raporlama” konularında, raporu alanlar (finansal tablo kullanıcıları) veya onların adına hareket edenler (düzenleyiciler) ilkeleri ve kuralları önceden ortaya koymaktadırlar. Sonuç olarak da, finansal raporlamanın bu ilke ve kurallar doğrultusunda yapılmasını beklemektedirler. Finansal raporları kullananlar (hizmet alıcıları) açısından Türkiye’deki en son gelişmeleri aşağıdaki gibi özetlemek

mümkündür (Pekdemir, 2008, s.13-15).

Ülkemizde menkul kıymetleri sermaye piyasasında işlem gören veya belirli bir sayının üzerinde ortak sayısının olduğu işletmelerde UMS ve UFRS’den esinlenerek hazırlanmış muhasebe ve raporlama standartları uygulanmaktadır. Bu konudaki en son yasal düzenlemelerden birisi, 15 Kasım 2003 tarihli Mükerrer Resmi Gazetede (Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ – Seri : XI, No: 25) yayınlanmıştır. Bu düzenleme 9 Nisan 2008 tarih ve 26842 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği – Seri: XI, No: 29 ile iptal edilmiştir. Bu yeni düzenleme ile Sermaye Piyasası Kurulu’nun denetimine tabi işletmelerde,

a) 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren , “Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle UFRS/UMS’nin uygulanacağı ve finansal tabloların bu standartlara göre hazırlandığı hususuna dipnotlarda yer verileceği” hükme bağlanmıştır.

b) Ayrıca, benimsenen standartlara aykırı olmayan, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) / Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (TFRS) esas alınacağı hükme bağlanmıştır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ise, etkisi altındaki kurum ve kuruluşları bağlayacak bir şekilde 2 Ekim 2002 tarihinden itibaren Resmi Gazete’de

çeşitli standartları UFRS/UMS'den esinlenerek hazırlayıp yayımlamıştır. 2 Ekim 2002 tarihinden itibaren bankalar ve BDDK kapsamındaki diğer finansal kurum ve kuruluşlar, zorunlu olarak, finansal raporlamalarında 1 Kasım 2006 tarihine kadar söz konusu standartlara uygun davranmak durumunda kalmışlardır. BDDK, 1 Kasım 2006 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış olduğu bir düzenlemeyle de;

- a) Etkisi altındaki kurum ve kuruluşlar için muhasebe ve raporlama standartları hazırlayıp yayımlamaktan vazgeçtiğini,
- b) Bundan önce yayımladıklarından büyük bir bölümünü yürürlükten kaldırdığını ve
- c) Bundan sonra etkisi altındaki kurum ve kuruluşların TMSK tarafından yayımlanmış ve yayımlanacak olan standartlara zorunlu olarak uyacaklarını belirtmiştir.

Böylece, TMSK tarafından yayımlanan TFRS/TMS'leri ilk tanıyan BDDK olmuştur. Bu konudaki düzenlemeler, yani TFRS/TMS'lerin tanınması ve uygulamaya konulması, ülkemizde bir ilki oluşturmuştur.

Diğer taraftan, finansal piyasalarda faaliyet gösteren ve faaliyetleri gereği işletmelerin finansal raporlamaları ile yakından ilgilenen bankalar, finansal kiralama ve faktöring kuruluşları gibi birimler aynı zamanda finansal raporlama müşterisi durumundadırlar. Ancak bunlar kendilerinden kaynak talep eden işletmelerden sadece bağlı buldukları vergi dairelerine

sundukları tescil edilen finansal raporları alıp, bunlar üzerinde ek çalışma yapmayı tercih etmektedirler. Dolayısıyla, bunların kendilerine finansal raporlama yapan işletmelerden istedikleri herhangi bir ilke, kural veya standart şimdilik bulunmamaktadır.

Kuşkusuz, en önemli finansal tablo bilgisi kullanıcısı gruplarından birisi de Maliye Bakanlığı ve buna bağlı faaliyet gösteren birimlerdir. Maliye Bakanlığı ve birimleri, devletin payını temsil eden verginin kayba uğramaması için uğraş vermektedirler. Bu doğrultuda mevzuat kapsamında kanun hükümleri, yönetmelikler, tebliğler, genelgeler ve sirküler yayımlamaktadır. Bunlar Vergi Usul Kanunu (VUK) ve diğer Vergi Mevzuatı kapsamında detaylı bir şekilde tanımlanmıştır. Bir finansal bilgi kullanıcısı veya müşterisi olarak Maliye Bakanlığı ve birimlerinin, kendilerine sunulan finansal raporların tamamen UFRS/UMS'ye göre hazırlanmasını benimsemesi beklenmemektedir. Maliye Bakanlığı gerekli gördüğünde UFRS/UMS'leri söz konusu mevzuat kapsamına almaktadır ki; aşağıdaki örnekler bu kapsamda yapılan en güncel yasal düzenlemelerdir:

- a) Vergi Usul Kanununa eklenen Mükerrer 290. Maddesi, UMS 17'ye paralel bir düzenlemedir.
- b) 5024 sayılı Kanunla Vergi Usul Kanununa eklenen Geçici 25. madde ile Mükerrer 298. madde, UMS 29 paralelinde bir düzenlemedir.
- c) Vergi Usul Kanunu 333 sayılı Genel Tebliğ kapsamının

UFRS/UMS'den etkilenecek ve faydalı ömür temeline dayanılarak hazırlanmıştır.

2. SABİT GETİRİLİ MENKUL KIYMET YATIRIMLARI VE FİNANSAL RAPORLAMADA ETKİN FAİZ YÖNTEMİ

2.1. Sabit Getirili Menkul Kıymet Yatırımları ve Özellikleri

Sabit getirili menkul kıymet (SGMK) yatırımları, yatırım yapıldığı anda, yatırım boyunca söz konusu yatırımın sağlayacağı nakit vb. varlık girişlerinin yatırımcı tarafından önceden bilindiği yatırımlardır. SGMK yatırımları kuponlu SGMK ve kuponsuz SGMK yatırımları olarak ikiye ayrılabilir. Kuponlu ve kuponsuz SGMK'yı birbirinden ayıran tek özellik, kuponlu SGMK'da yatırım süresince ve önceden belirlenmiş dönemlere ilişkin olarak dönem sonlarında sabit ve değişken ödemelerin olmasıdır. Bu sabit ödemeler yatırım yapan için bir tahsilât, borçlanan için ise bir ödeme niteliği taşımaktadır.

Kuponlu ve kuponsuz SGMK yatırımlarının finansal durum tablosunda raporlanmasına ilişkin olarak UMS 39 ve TMS 39 kapsamında getirilen hükümlerin temeli bu yatırımların hangi "amaçla" yapıldığıdır ve UMS 39 ile TMS 39 bu konuda üç ana grupta sınıflandırma yapmaktadır.

a) Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarar olarak raporlanacak olanlar. Bu amacı destekleyen veya uygulanabilir kılan alt amaçlardan birisi de alım satım yapma amacıdır.

b) Vadeye kadar elde tutulacak olanlar.

c) Satışa hazır olanlar.

2.2. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Olan SGMK Yatırımlarında Etkin Faiz Yöntemi

İşletmelerin herhangi bir SGMK'yı bu grupta sınıflandırabilmesi için onu vadesine kadar "elde tutma niyetinin ve imkânının" bulunması, "sabit veya belirlenebilir nitelikte nakit girişleri ve sabit bir vadesinin" olması gerekmektedir. Dolayısıyla, hisse senedi yatırımlarında vade olmadığı için, hisse senetleri yatırımlarının "vadeye kadar elde tutulacak" olan yatırımlarda sınıflandırılması mümkün olmamaktadır.

SGMK'in ilk muhasebeleştirilme sırasında UMS 39'un "gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan" olarak veya "satılmaya hazır" olarak tanımladığı finansal varlıklar arasında sınıflandırılmamış olması gerekir. Yani, başlangıçta "gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan" olarak veya "satılmaya hazır" olarak tanımlanan finansal varlıklar arasında sınıflandırılmış olan SGMK'lar, daha sonra "vadeye kadar elde tutulacak" olarak sınıflandırılmazlar. Ayrıca, "kredi ve alacak" olarak sınıflandırılması gerekenler de "vadeye kadar elde tutulacak" olanlar arasında sınıflandırılmaz.

İşletmeler cari faaliyet dönemi içinde veya son iki faaliyet dönemi içerisinde, "vadeye kadar elde tutulacak" yatırımlarının önemsiz sayılacak tutarından fazla bir tutarını vadesinden önce (vadeye kadar elde

tutulacak yatırımların toplamına kıyasla önemsiz sayılacak tutarından fazla bir tutarını) satmış veya yeniden sınıflandırmış olması durumunda, bazı istisnai durumlar hariç artık bu grubu kullanma hakkını kaybetmektedir.

İşletmeler, ilk muhasebeleştirme işleminin ardından, “Vadeye Kadar Elde Tutulacak” olarak sınıflandırılan SGMK’lerini “etkin faiz yöntemiyle itfa edilmiş maliyet” değeriyle ölçmelidirler. Diğer taraftan “Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr Zarar Olarak Raporlanacak Olanlar” ile “Satışa Hazır Olarak” sınıflandırılan SGMK ise “gerçeğe uygun değer (fair value)”leriyle ölçülmelidir. Ancak, “gerçeğe uygun değer”den ölçümlemenin yapılabilmesi için söz konusu SGMK ile ilgili aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatın bulunması gerekir. Aksi durumda bu sınıflamalardaki SGMK’ların ölçümünde de de “etkin faiz yöntemi”nin kullanılması gerekecektir.

2.3. Etkin Faiz Yöntemi

UFRS/UMS kapsamında “Etkin Faiz Yöntemi (EFY)”, sabit getirili yatırımlar ve sabit maliyetli borçlanmalar için uygulanmakta olup, UMS 39 temelli oluşumlarda; finansal varlık veya borcun (veya bir finansal varlık veya borç grubunun) itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu döneme dağıtılmasında kullanılan bir yöntemdir. “Etkin Faiz Yöntemi”nin (effective interest method) özü, gelecekteki değer veya bugünkü değer hesaplamasının basit faiz esasına göre değil “**bileşik faiz esasına göre**” yapılıyor olmasıdır. Bu

yöntemde kullanılan ve bileşik faiz esasıyla belirlenen orana “etkin faiz oranı” (effective interest rate) denilmektedir.

“Etkin faiz oranı”; finansal varlığın (borcun) beklenen ömrü boyunca gelecekteki tahmini nakit tahsilatlarını (ödemelerini) ilgili finansal varlığın (borcun) bugünkü değerine indirgeyen orandır. Dolayısıyla, “etkin faiz oranı” yatırım anında ve/veya değerlendirme tarihinde yatırımın değerini belirleyen faiz oranıdır. Borçlanma için düşünüldüğünde ise, etkin faiz oranı borçlanma anında ve/veya değerlendirme tarihinde borçlanma maliyetini belirleyen faiz oranıdır. Yatırımlar için ise, etkin faiz oranı yatırım anındaki “getirisi” yani “iç verim oranı” olarak kabul edilir. Değerleme tarihinde bu yöntem kullanılarak bulunan değere (amortised cost); “reeskont değeri”, “iskonto edilmiş değer”, “itfa edilmiş maliyet değeri” veya “bugünkü değer” de denilmektedir.

Bu çalışmanın kapsamı “vadeye kadar elde tutulacak olan” SGMK yatırımlarıyla sınırlandırılmış olduğundan, bundan sonraki bölümde sadece “vadeye kadar elde tutulacak olan” SGMK yatırımlarında EFY’nin kullanımını incelenmiştir.

3. FAİZ, ETKİN FAİZ VE ETKİN FAİZ YÖNTEMİ

3.1. Faiz kavramı ve Faiz Oranı Hesaplamaları

Finansal piyasalarda kredinin fiyatı “faiz oranı” olarak tanımlanmaktadır (*Santomero ve Babbel, 2001, s.39*). Bu faiz oranı kredi dönemi ne olursa olsun “yıllık”

olarak ifade edilmektedir. Vadenin bir yıldan farklı olması durumunda ise, faiz oranının ifade edilmesinde “basit faiz oranı” ve “bileşik faiz oranı” kavramları söz konusu olmaktadır. Basit faiz oranı, sadece anapara üzerinden hesaplanan faiz oranıdır. Bileşik faiz oranı ise, sadece anapara üzerinden değil, aynı zamanda kazanılan faizin anaparaya eklenmesi yoluyla hesaplanan faiz oranıdır (Karan, 2001, s.115).

Örneğin, vadesine 3 ay (90 gün) kalmış bir bono bugün 95,60 TL ödenerek satın alınmışsa ve bononun nominal değeri de 100,- TL ise; bu durumda bu yatırımın getirisi “basit faiz oranı”na ve “bileşik faiz oranı”na göre farklı olacaktır. Bu bono yatırımdan elde edilen gelir 4,40 TL’dir [$100,00 - 95,60 = 4,40$ TL]. Yatırımın dönemsel (90 günlük) getiri oranı ise, %4,6’dır [$4,40 / 95,6 = 0,046$]. Bu getiri oranını yıllık olarak ifade etmek istersek;

a) “Basit faiz hesabıyla” yıllık getiri oranı %18,41’dir [$0,046 \times (360/90) = 0,1841$] ya da [$((100/95,6) - 1) \times (360/90) = 0,1841$].

b) “Bileşik faiz hesabıyla” yıllık getiri oranı ise %19,72’dir [$(1 + 0,046)^{360/90} - 1 = 0,1972$] ya da [$((100/95,6)^{(360/90)} - 1) = 0,1972$].

3.2. Paranın Zaman Değeri: Gelecekteki Değer - Bugünkü Değer Kavramı

Rasyonel olarak bakıldığında, bugünkü 1,-TL gelecekteki 1,-TL’den her zaman daha değerlidir. Bu farklılık finans literatüründe “paranın zaman değeri” olarak ifade edilmektedir. Paranın zaman değeri

kavramı “gelecekteki değer” ve “bugünkü değer” kavramlarını da beraberinde getirmektedir. Gelecekteki değer kavramı, bugünkü 1,-TL’nin belirli bir faiz oranı üzerinden belirli bir süre sonra ulaşacağı toplam tutardır. Buna karşılık, bugünkü değer kavramı ise; gelecekteki 1,-TL’nin belirli bir iskonto oranı üzerinden bugüne indirgenmiş tutarıdır. Dolayısıyla, gelecekteki değer hesaplamasında kullanılan orana “faiz oranı”, bugünkü değer hesaplamalarında kullanılan orana ise “iskonto oranı” adı verilmektedir. Bu farklılık tutarsal bir farklılık olmayıp sadece kavramsal bir ifade farklılığıdır (Mishkin, 1995, s.71-72).

Sürenin bir yıldan farklı olması durumunda, gelecekteki değer ve bugünkü değer hesaplarında kullanılacak olan faiz oranı “bileşik faiz oranı” üzerinden yapılması daha gerçekçi olup, uygulamada faiz hesaplamaları hep “bileşik faiz” üzerinden yapılmaktadır (Gitman, 2000, s.177-184). Bileşik faiz yönteminin kullanılması da “etkin faiz yönteminin” temel felsefesini oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle bir yıldan farklı dönemler için gelecekteki değer ve bugünkü değer hesaplamalarının nasıl yapılacağı aşağıdaki örneklerde incelenmiştir.

Örnek: 1 Ocak 2009 tarihinde 100,-TL’nin yıllık %24 faiz oranından 6 ay sonraki tutarı 112,-TL olmayıp, bu tutar 111,35 TL’dir ve aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$100 \times (1 + 0,24)^{180/360} = 111,35$$

Örnek: 1 Temmuz 2009 vadeli ve 111,35 TL nominal değerli bir alacak senedi 1 Ocak 2009 tarihinde yıllık %24 iskonto oranıyla iskonto ettirilirse, bu iskonto işlemi için kullanılacak olan oran %12 olmayıp, %11,35'tir ve aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$(1 + 0,24)^{180/360} - 1 = 0,1135$$

Bu işlem sonunda 1 Temmuz 2009 vadeli senedin 1 Ocak 2009 tarihindeki güncel değeri (bugünkü değeri) 100,-TL olacak ve aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

$$\frac{111,35}{(1 + 0,24)^{180/360}} = 100$$

Bazı durumlarda gelecekteki değer ve bugünkü değer bilinmemekte olup, gelecekteki değeri bugünkü değere ulaştırarak faiz oranı bilinmemektedir. Böylesi durumda, bilinmeyen durumundaki faiz oranının hesaplanması finans literatüründe "İç Verim Oranı" (İVO) hesaplamasıdır ve gelecekteki bilinen (veri olan) bir değeri, bugünkü bilinen (veri olan) bir değere eşitleyen orana İVO (Internal rate of return –IRR) denilmektedir (*Livingston, 1993, s.181*). İVO'nun hesaplanma formülü (BD: Bugünkü Değer, NA: Nakit Akışları, İVO: İç Verim Oranı, t: zaman ve n: vade olmak üzere) aşağıdaki gibidir.

$$BD = \sum_{t=1}^n \frac{NA_t}{(1 + İVO)^t}$$

Bu eşitlikte İVO bilinmeyendir ve deneme yanılma yöntemiyle (trial-error method) bulunur. İVO'nun hesaplanması aşağıdaki örnek üzerinde incelenmiştir.

Örnek: 1 Ocak 2011 vadeli 100,-TL nominal değerli %10 kupon faizli, faizi her altı ayda bir ödenen ve anaparası vade sonunda defaten ödenecek olan tahvile 1 Ocak 2009 tarihinde 97,11 TL ödenerek yatırım yapılmıştır. Bu yatırımın getirisi (İVO) aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

$$97,11 = \frac{5,00}{(1 + İVO)^{180/360}} + \frac{5,00}{(1 + İVO)^{360/360}} + \frac{5,00}{(1 + İVO)^{540/360}} + \frac{5,00 + 100,00}{(1 + İVO)^{720/360}}$$

Deneme yanılma ile elde edilen değerler; %13 için 95,5213 TL ve %11 için 98,7461 TL'dir ve enterpolasyon işlemi sonucunda da İVO % 12 olarak bulunacaktır.

$$x = 0,13 - \left[\frac{(0,13 - 0,11) \times (97,1100 - 95,5213)}{98,7461 - 95,5213} \right] = 0,12$$

3.3. Etkin Faiz Yönteminin Uygulanma Şekilleri

Etkin faiz yöntemi kullanılarak bulunacak değer sonuçta, raporlama anında yatırımın veya borçlanmanın güncel değeridir ve aşağıdaki gibi iki farklı yoldan da hesaplanabilir. Her iki yoldan da bulunacak olan değer sonuçta aynı değerdir.

a) Geçmişten bugüne birikmeler: Yatırımın veya borçlanmanın

yapıldığı tarihten değerlendirme tarihine kadarki bütün nakit akışları değerlendirme tarihine taşınarak hesaplanabilir ki; bu işlem gelecekteki değeri hesaplama mantığına dayanmaktadır.

b) Gelecekte bugüne indirgemeler (net bugünkü değer kavramı): Yatırımın veya borçlanmanın değerlendirme tarihinden vadesine kadar olan bütün nakit akışları değerlendirme tarihine indirgenerek hesaplanabilir ki; bu işlem bugünkü değer hesaplama mantığına dayanmaktadır.

Faiz hesaplamaları yapılırken kolaylık olması açısından her ay 30 gün ve yıl 360 gün olarak kabul edilmekteyse de, finans piyasalarında yıl 365 gün ve her ay gerçekte kaç gün ise o kadar gün dikkate alınarak faiz hesaplamaları yapılmaktadır. Bu nedenle “etkin faiz oranının” hesaplaması aşamasında da ay bazlı değil gün bazlı hareket edilmeli ve “**günlük bileşik faiz esaslı yıllık faiz oranı**” kullanılmalıdır (*Karan, 2001, s.124*).

İskontolu menkul kıymet yatırımlarında EFY'nin “günlük bileşik faiz esaslı” kullanımına ilişkin örnek aşağıdaki gibidir.

Örnek: ABC İşletmesi 8 Aralık 2008 tarihinde 60 gün vadeli, 1.000,-TL nominal değerli hazine bonosunu 978,69 TL ödeyerek satın almıştır. Bu durumda öncelikle “Etkin Faiz Oranı (EFO)” hesaplanmalıdır. EFO aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

$$\frac{1.000,00}{(1 + \text{EFO})^{(60/365)}} = 978,69 \text{ TL}$$

$$\text{EFO} = \left(\frac{1.000,00}{978,69} \right)^{365/60} - 1 = 0,14$$

Bulunan %14 EFO “yatırımın dönemlik getirisi” esas alınarak da hesaplanabilmektedir. Bu durumda önce, yatırım süresi olan 60 günlük sürenin kazancı bulunur ki; bu tutar 21,31 TL'dir [**1.000,00 – 978,69 = 21,31**]. Daha sonra yatırımın dönemlik getiri oranı hesaplanır ki; bu oran da %2,18'dir [21,31 / 978,69 = 0,0218]. Sonuç olarak, bu yatırımın EFO %14 [(1 + 0,0218)^(365/60) – 1 = 0,14] olarak hesaplanacaktır.

Değerleme tarihi olan 31 Aralık 2008 günü söz konusu bononun değeri %14 olan “Etkin Faiz Oranı”nın kullanıldığı “Etkin Faiz Yöntemine” göre yukarıda belirtilen iki farklı yaklaşımla hesaplanabilirse de, bulunacak değer aynı değer olup hesaplamalar aşağıdaki gibidir.

a) Yatırımın yapıldığı 8 Aralık 2008 tarihinden değerlendirme tarihi olan 31.12.2008 tarihine kadar geçen süre 23 gündür (yatırımın yapıldığı gün valör günüdür). Dolayısıyla, 978,69 TL'lik yatırımın 23 günlük faiz getirisiyle birlikte toplam değeri günlük bileşik faiz hesabıyla yapıldığında bulunacak tutar 986,80TL'dir [**978,69 × (1 + 0,14)^(23/365) = 986,80 TL**].

b) Yatırımın vadesi olan (kalan 37 gün) 6 Şubat 2009 tarihindeki 1.000,-TL'nin değerlendirme günü olan 31 Aralık 2008 tarihine indirgenmesiyle bulunacak değer de günlük bileşik faiz hesabıyla hesaplandığında yine 986,80 TL

$$[1.000 / [(1 + 0,14)^{(37/365)}]] = 986,80]$$

olarak hesaplanacaktır.

Kuponlu menkul kıymet yatırımlarında EFY'nin "günlük bileşik faiz esaslı" kullanımına ilişkin örnek ise aşağıdaki gibidir.

Örnek: KLM işletmesi vadesi 2 yıl (730 gün) olan, 1.000,-TL nominal değerli, %24 kupon faizli ve faizleri yılda bir kez ödenen bir tahvili ihraç tarihi olan 10 Aralık 2008 tarihinde 944,34 TL ödeyerek satın almıştır. Bu durumda öncelikle EFO hesaplanacak olup hesaplama ise aşağıdaki gibi olacaktır.

$$\begin{aligned} & \frac{240,00}{(1 + \text{EFO})^{(365/365)}} \\ & + \frac{1.240,00}{(1 + \text{EFO})^{(730/365)}} \\ & = 944,34 \text{ TL} \end{aligned}$$

Bu eşitlikten hareketle EFO deneme yanılma yöntemiyle (*Gitman, 2000, s.383-387*) bulunacak olup, bu oran %28'dir. Değerleme tarihi olan 31 Aralık 2008 günü söz konusu tahvilin değeri %28 olan EFO'nun kullanıldığı "Etkin Faiz Yöntemine" göre iki farklı yoldan hesaplanabilirse de bulunacak değer aynı değer olup hesaplama aşağıdaki olacaktır.

a) Yatırımın yapıldığı 10 Aralık 2008 tarihinden değerlendirme tarihi olan 31.12.2008 tarihine kadar geçen süre 21 gündür (Yatırımın yapıldığı gün valör günüdür). Dolayısıyla 944,34 TL'lik yatırımın 21 günlük faiz getirisiyle birlikte toplam değeri "günlük bileşik faiz esasıyla" aşağıdaki gibi hesaplanacak olup, bulunacak tutar 957,85 TL'dir

$$[944,34 \times (1 + 0,28)^{(21/365)}] = 957,85]$$

b) Yatırımın ilk faiz gelirinün ödenme tarihi olan 10 Aralık 2009 tarihine kadar kalan gün sayısı 344, ikinci faiz gelirinün ve anaparanın geri ödenme tarihi olan 10 Aralık 2010 tarihine kadar kalan gün sayısı da 709 gündür. Bu nakit girişlerinin değerlendirme günü olan 31 Aralık 2008 tarihine indirgenmesiyle bulunacak değer de "günlük bileşik faiz esasıyla" aşağıdaki gibi hesaplanacak olup, bulunacak değer yine 957,85 TL olacaktır.

$$\begin{aligned} & \frac{240,00}{(1 + 0,28)^{(344/365)}} \\ & + \frac{1.240,00}{(1 + 0,28)^{(709/365)}} \\ & = 957,85 \text{ TL} \end{aligned}$$

4. VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL KIYMETLERİN FİNANSAL RAPORLAMASINA İLİŞKİN UYGULAMALAR

Bu bölümde vadeye kadar elde tutulacak olarak sınıflandırılan sabit getirili menkul kıymet yatırımlarında EFY'nin söz konusu yatırımların getirilerinin vadesi boyunca dağıtımının finansal raporlamaya olan etkisi incelenmiştir. Bu amaçla geçmişten bugüne taşımaya örnek olması için bir hazine bonusu yatırımı ve gelecekte bugüne indirgemeye örnek olması amacıyla da bir tahvil yatırımı incelenmiştir.

4.1. Hazine Bonolarının Etkin Faiz Yöntemine Göre Finansal Raporlamasına İlişkin Uygulama

Hazine bonusu temel özelliği itibariyle iskontolu olarak işlem gören menkul kıymetlerdir. Dolayısıyla, hazine bonusu yatırımlarında yatırımın değeri vadesinde bononun nominal değerine eşit olur. Bu özelliği nedeniyle bir hazine bonosunun nakit akışı yatırım anında yapılan ödeme ile yatırımın vadesinde yapılan ana para tahsilatından ibarettir. Sonuç olarak, bir hazine bonosunun değeri ya yatırım tarihinde ödenen tutar değerlendirme tarihine taşınarak ya da vade tarihinde ödenecek olan nominal değer değerlendirme tarihine indirgenerek bulunur. Konuya ilişkin örnek aşağıda incelenmiştir.

Örnek: ABC İşletmesi 30 Kasım 2009 tarihinde 90 gün vadeli, 600.000,-TL nominal değerli hazine bonosunu (Devlet İç Borçlanma Senedini) 576.006,-TL ödeyerek satın

almıştır. ABC İşletmesi her ay sonu itibariyle finansal raporlama yapmaktadır. İşletmenin 31 Aralık 2009, 31 Ocak 2010 ve 28 Şubat 2010 tarihli bilançoları ile 2009 yılı Aralık ayı, 2010 yılı Ocak ayı ve 2010 yılı Şubat ayı gelir tablolarında söz konusu hazine bonusu yatırımına ilişkin raporlanması gereken hesaplar ve bu hesapların tutarları ne olmalıdır?

Çözüm: Türkiye'deki mevcut VUK 279 kapsamında bu yatırımın 90 günlük süre için faiz geliri 23.994,-TL'dir ve bu gelir 90 günlük süreye eşit pay edilmelidir. İşletme her ay sonu itibariyle finansal raporlama yaptığı için 30 Kasım 2009 tarihinde yapılan bu yatırımın; 2009 yılı Aralık ayı, 2010 yılı Ocak ayı ve 2010 yılı Şubat ayında tahakkuk eden faiz geliri 7.998,-TL olacaktır. Bu yatırıma ilişkin finansal tablolarda raporlanacak hesaplar ve bu hesapların tutarları da Tablo-1 ve Tablo-2'deki gibi olacaktır.

TABLO 1: ABC İşletmesinin Bilanço Bilgileri (VUK'a göre)

	31.12. 2009	31.01.2010	28.02.2010
Hazine Bonusu	576.006	576.006	576.006
Hazine Bonusu Faiz Gelir Tahakkukları	7.998	15.996	23.994

TABLO 2: ABC İşletmesinin Gelir Tablosu Bilgileri (VUK'a göre)

	1-31 Aralık 2009	1-31 Ocak 2010	1-28 Şubat 2010
H. Bonusu Faiz Geliri	7.998	7.998	7.998

UFRS/UMS kapsamında bu yatırımın 90 günlük süre için oluşacak 23.994,-TL tutarındaki faiz getirisinin dönemlere pay edilmesi eşit olmayacak, "günlük bileşik faiz" hesabıyla bulunacak "etkin faiz oranının" kullanılacağı "etkin faiz yöntemine" göre dönemler itibariyle

farklı olacaktır. Bu doğrultuda, öncelikle bu yatırımın yapıldığı tarihteki EFO hesaplanmalıdır. EFO ise aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

$$\frac{600.000}{(1 + \text{EFO})^{(90/365)}} = 576.006 \text{ TL}$$

$$EFO = \left(\frac{600.000}{576.006} \right)^{365/90} - 1 = 0,18$$

Bulunan %18 EFO'yu "yatırımın dönemlik getirisi esas alınarak" da hesaplamak mümkündür. Yatırımın 90 günlük kazancı 23.994 TL [600.000 - 576.006 = 23.994], dönemlik getiri oranı %4,166 [23.994 / 576.006 = 0,04166] ve yatırımın EFO %18'dir

$$[[(1 + 0,04166)^{(365/90)}] - 1 = 0,18].$$

Değerleme tarihi olan 31 Aralık 2009 günü söz konusu bononun değeri %18 olan EFO'nun kullanıldığı "Etkin Faiz Yöntemine" göre aşağıdaki gibi hesaplanacaktır:

a) Yatırımın yapıldığı 30 Kasım 2009 tarihinden değerleme tarihi olan 31.12.2009 tarihine kadar geçen süre 31 gündür (Yatırımın yapıldığı gün valör günüdür). Dolayısıyla 576.006,- TL'lik yatırımın 31 günlük faiz getirisiyle birlikte toplam değeri "günlük bileşik faiz esasıyla" bulunacak olup bu tutar 584.160,- TL'dir

$$[576.006 \times [(1 + 0,18)^{(31/365)}]] = 584.160].$$

b) Yatırımın vadesi olan (kalan 59 gün) 28 Şubat 2010 tarihindeki 600.000,- TL'nin değerleme günü olan 31 Aralık 2009 tarihine indirgenmesiyle bulunacak değer de "günlük bileşik faiz esasıyla" bulunacak olup bu değer yine 584.160,- TL'dir

$$[600.000 / [(1 + 0,18)^{(59/365)}]] = 584.160]$$

Dolayısıyla 2009 yılı Aralık ayı için ilgili hazine bonosunun tahakkuk eden faiz geliri 8.154 TL

olarak hesaplanacaktır (**584.160 - 576.006 = 8.154 TL**).

İkinci değerleme tarihi olan 31 Ocak 2010 günü söz konusu bononun değeri %18 olan EFO'nun kullanıldığı EFY'e göre aşağıdaki gibi hesaplanacaktır:

a) Yatırımın yapıldığı 30 Kasım 2009 tarihinden değerleme tarihi olan 31.01.2010 tarihine kadar geçen süre 62 gündür (Yatırımın yapıldığı gün valör günüdür). Dolayısıyla 576.006,- TL'lik yatırımın 62 günlük faiz getirisiyle birlikte toplam değeri "günlük bileşik faiz esasıyla" bulunacak olup bu tutar 592.430,- TL'dir

$$[576.006 \times [(1 + 0,18)^{(62/365)}]] = 592.430].$$

b) Yatırımın vadesi olan (kalan 28 gün) 28 Şubat 2010 tarihindeki 600.000,- TL'nin değerleme günü olan 31 Ocak 2010 tarihine indirgenmesiyle bulunacak değer de "günlük bileşik faiz esasıyla" 592.430,-TL'dir

$$[600.000 / [(1 + 0,18)^{(28/365)}]] = 592.430]$$

Dolayısıyla 2010 yılı Ocak ayı için ilgili hazine bonosunun tahakkuk eden faiz geliri 8.265,95 TL

$$[592.430 - 584.160 = 8.270]$$

olarak hesaplanacaktır.

Üçüncü değerleme tarihi olan 28 Şubat 2010 günü bononun vade tarihidir, dolayısıyla bu tarihte söz konusu bononun değeri nominal değerine yani 600.000,- TL'ye eşittir. Sonuç olarak 2010 yılı Şubat ayı için ilgili hazine bonosunun tahakkuk eden faiz geliri 7.570,-TL

$$[600.000,00 - 592.430 = 7.570]$$

olarak hesaplanacaktır.

Bu yatırıma ilişkin UFRS/UMS çerçevesinde finansal tablolarda raporlanacak hesaplar ve bu

hesapların tutarları da Tablo-3 ve Tablo-4'deki gibi olacaktır.

TABLO 3: ABC İşletmesinin Bilanço Bilgileri (UFRS/UMS'ye Göre)

	31.12.2009	31.01.2010	28.02.2010
Hazine Bonosu	576.006	576.006	576.006
Hazine Bonosu Faiz Gelir Tahakkukları	8.154	16.424	23.994

TABLO 4: ABC İşletmesinin Gelir Tablosu Bilgileri (UFRS/UMS'ye Göre)

	1- 31 Aralık 2009	1-31 Ocak 2010	1-28 Şubat 2010
H. Bonosu Faiz Geliri	8.154	8.270	7.570

4.2. Kuponlu Tahvil Yatırımlarının Etkin Faiz Yöntemine Göre Finansal Raporlamasına İlişkin Uygulama

Tahvil temel özelliği itibariyle uzun vadeli bir borçlanma senedir. Düz bir tahvile ilişkin nakit akışı vadeye kadarki kupon faiz ödemeleri ve vadede yapılan nominal değere eşit anapara geri ödemelerinden oluşur. Dolayısıyla, bir tahvilin değeri ya yatırım tarihinden değerlendirme tarihine kadarki nakit akışları değerlendirme tarihine taşınarak ya da değerlendirme tarihinden vade tarihine kadar olan nakit akışları değerlendirme tarihine indirgenerek bulunur. Konuya ilişkin örnek aşağıda incelenmiştir.

Örnek: ABC İşletmesi 1 Ocak 2008 tarihinde (ihraç tarihinde) 500.000,-TL nominal değerli, %9 nominal faizli, 5 yıl vadeli, faizleri her yıl sonunda ödenen ve ana parası vade sonunda def'aten ödenecek olan KLM İşletmesinin ihraç ettiği tahvilleri 481.045,-TL ödeyerek satın almıştır.

$$481.045 = \frac{45.000}{(1 + EFO)^{365/365}} + \frac{45.000}{(1 + EFO)^{730/365}} + \frac{45.000}{(1 + EFO)^{1095/365}} + \frac{45.000}{(1 + EFO)^{1460/365}} + \frac{45.000 + 500.000}{(1 + EFO)^{1825/365}}$$

ABC İşletmesinin 5 yıl boyunca söz konusu tahvile ilişkin olarak yıllık Gelir Tablolarında ve yıl sonu Bilançolarında yer alacak olan hesap ve bu hesapların bakiyesi ne olacaktır?

Çözüm: ABC İşletmesi 500.000,-TL nominal değerli tahvilleri 481.045,-TL ödeyerek aldığına göre bu yatırımı 18.955,-TL iskontolu olarak gerçekleştirmiştir. Tahvil iskontosu yatırım yapan ABC İşletmesi açısından bir gelirdir. Ancak, bu gelir tahvilin vadesi olan 5 yıl boyunca elde edilecek bir gelir olduğundan, 18.955,-TL'nin tahvilin vadesi olan 5 yıllık döneme dağıtılması gerekecektir. Bu dağıtım işlemi "etkin faiz oranı" kullanılarak "etkin faiz yöntemi" ile yapılacaktır.

Bu durumda da öncelikle, yatırımın yapıldığı tarih olan 1 Ocak 2008 tarihindeki yatırımcının EFO hesaplanmalıdır. EFO aşağıdaki gibi %10 olarak hesaplanacaktır.

Deneme yanılma ile elde edilen değerler: %11 için 463.041 ve %9 için 500.000,- TL'dir. Bu değerler

enterpolasyon işlemine tabi tutulduğunda EFO %10 olarak bulunur.

$$x = 0,11 - \left[(0,11 - 0,09) \times \frac{481.045 - 463.041}{500.000 - 463.041} \right] = 0,10$$

Birinci yılın sonunda ilk yılın tahvil faizi olan 45.000,-TL tahsil edilecektir. Ayrıca yıl sonu itibariyle itfa edilecek dönemsel tahvil iskonto tutarının da hesaplanması gerekecektir. Bu işlem için, birinci yılın sonu itibariyle "etkin faiz yöntemi" kullanılarak tahvilin değeri bulunacaktır. Bulunan bu değer ile

tahvilin dönem başındaki değeri arasındaki fark, bu döneme ait tahvil iskonto gelir tutarı olarak hesaplanacaktır. Bu amaçla "etkin faiz yöntemi" kullanılarak tahvilin 31.12.2008 tarihindeki değeri 484.150,-TL olarak aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$484.150 = \frac{45.000}{(1 + 0,1)^{365/365}} + \frac{45.000}{(1 + 0,1)^{730/365}} + \frac{45.000}{(1 + 0,1)^{1095/365}} + \frac{45.000 + 500.000}{(1 + 0,1)^{1460/365}}$$

ABC İşletmesinin 2008 yılına ait "tahvil iskonto geliri" ise 3.105,-TL [**484.150 - 481.045 = 3.105**] ve 31.12.2008 tarihi itibariyle "tahvil iskontosu"nun bakiyesi de 15.850,-TL [**18.955 - 3.105 = 15.850**] olacaktır. Bu tahvil yatırımının 2008 yılı toplam kazancı da faiz geliri ile iskonto gelirinin toplamından

oluşacak olup 48.105,-TL'dir (**45.000 + 3.105 = 48.105**).

İkinci yılın sonunda ikinci yılın tahvil faizi olan 45.000,-TL tahsil edilecektir. EFY kullanılarak tahvilin 31.12.2009 tarihindeki değeri 487.565,-TL olarak aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$487.565 = \frac{45.000}{(1 + 0,1)^{365/365}} + \frac{45.000}{(1 + 0,1)^{730/365}} + \frac{45.000 + 500.000}{(1 + 0,1)^{1095/365}}$$

ABC İşletmesinin 2009 yılına ait "tahvil iskonto geliri" ise 3.415,-TL [**487.565 - 484.150 = 3.415**] ve 31.12.2009 tarihi itibariyle "tahvil iskontosu"nun bakiyesi de 12.435,-TL [**15.850 - 3.415 = 12.435**] olacaktır. Bu tahvil yatırımının 2009 yılı toplam kazancı da faiz geliri ile iskonto gelirinin toplamından

oluşacak olup 48.415,-TL'dir (**45.000 + 3.415 = 48.415**).

Üçüncü yılın sonunda üçüncü yılın tahvil faizi olan 45.000,-TL tahsil edilecektir. EFY kullanılarak tahvilin 31.12.2010 tarihindeki değeri ise 491.320,-TL olarak aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$491.322 = \frac{45.000}{(1 + 0,1)^{365/365}} + \frac{45.000 + 500.000}{(1 + 0,1)^{730/365}}$$

ABC İşletmesinin 2010 yılına ait “tahvil iskonto geliri” ise 3.757,- TL [**491.322 – 487.565 = 3.755**] ve 31.12.2010 tarihi itibarıyla “tahvil iskontosu”nun bakiyesi de 8.678,-TL [**12.435 – 3.757 = 8.678**] olacaktır. Bu tahvil yatırımının 2010 yılı toplam kazancı da faiz geliri ile iskonto gelirinin toplamından oluşacak olup 48.757,-TL’dir (**45.000 + 3.757 = 48.757**).

Dördüncü yılın sonunda dördüncü yılın tahvil faizi olan 45.000,-TL tahsil edilecektir. EFY kullanılarak tahvilin 31.12.2011 tarihindeki değeri ise 495.455,-TL olarak aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$495.455 = \frac{45.000 + 500.000}{(1 + 0,1)^{365/365}}$$

ABC İşletmesinin 2011 yılına ait “tahvil iskonto geliri” ise 4.133,- TL [**495.455 – 491.322 = 4.133**] ve 31.12.2011 tarihi itibarıyla “tahvil iskontosu”nun bakiyesi de 4.545,-TL [**8.678 – 4.133 = 4.545**] olacaktır. Bu tahvil yatırımının 2011 yılı toplam kazancı da faiz geliri ile iskonto gelirinin toplamından oluşacak olup

49.133,-TL’dir [45.000 + 4.133 = 49.133].

Beşinci yılın sonunda beşinci yılın tahvil faizi olan 45.000,-TL tahsil edilecektir. Ayrıca beşinci yılın sonu vade sonu olduğu için tahvilin 31.12.2012 tarihindeki değeri nominal değeri olan 500.000,-TL olacaktır. ABC İşletmesi 31.12.2012 tarihinde ayrıca tahvilin nominal tutarı olan bu 500.000,-TL’yi de tahsil edecektir.

ABC İşletmesinin 2012 yılına ait “tahvil iskonto geliri” ise 4.545,- TL [**500.000 – 495.455 = 4.545**] ve 31.12.2012 tarihi itibarıyla “tahvil iskontosu”nun bakiyesi de sıfır TL [**4.545 – 4.545 = 0**] olacaktır. Bu tahvil yatırımının 2012 yılı toplam kazancı da faiz geliri ile iskonto gelirinin toplamından oluşacak olup 49.545,-TL’dir [45.000 + 4.545 = 49.545].

ABC İşletmesinin KLM İşletmesinin ihraç ettiği tahvillerine yaptığı yatırıma ilişkin yatırım süresince elde edilecek “tahvil faiz geliri”, “tahvil iskonto geliri” ve “dönemsel toplam kazancı” Tablo-5’de özetlenmiştir.

TABLO 5: ABC İşletmesinin tahvil yatırımının yatırım süresince “tahvil faiz geliri”, “tahvil iskonto geliri” ve “dönemsel toplam kazancı” (UFRS/UMS’ye Göre)

Tarih	Tahvilin Değeri	Tahvil İskontosu Bakiyesi	Dönemsel Tahvil İskontosu Geliri	Tahsil Edilecek Faiz	Tahvilin Dönemsel Toplam Kazancı
01.01.2008	481.045	18.955	-	-	-
31.12.2008	484.150	15.850	3.105	45.000	48.105
31.12.2009	487.565	12.435	3.415	45.000	48.415
31.12.2010	491.322	8.678	3.757	45.000	48.757
31.12.2011	495.455	4.545	4.133	45.000	49.133
31.12.2012	500.000	0	4.545	45.000	49.545

ABC İşletmesinin KLM İşletmesinin ihraç ettiği tahvillere yaptığı yatırıma ilişkin yatırım

süresince bu yatırımla ilgili hesaplar ve bakiyeleri Tablo-6’da; yatırım süresince yatırımla ilgili gelir

hesapları ve bakiyeleri ise Tablo-7’de özetlenmiştir.

TABLO 6: ABC İşletmesinin Yıl Sonları İtibariyle Kısmi Bilançosu (UFRS/UMS’ye Göre)

	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012
Tahvil Yatırımları	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000
Tahvil İskontosu(-)	(15.850)	(12.435)	(8.678)	(4.545)	0
Tahvilin Net Değeri	484.150	487.565	491.322	495.455	500.000

TABLO 7: ABC İşletmesinin Yıllar İtibariyle Kısmi Gelir Tablosu (UFRS/UMS’ye Göre)

	2008	2009	2010	2011	2012
Tahvil Faiz Geliri	45.000	45.000	45.000	45.000	45.000
Tahvil İskonto Geliri	3.105	3.415	3.757	4.133	4.545
Tahvilin Toplam Geliri	48.105	48.415	48.757	49.133	49.545

Türkiye’deki mevcut VUK 279 kapsamında bu yatırımın 5 yıllık süre için iskonto getirisi 18.955,- TL’dir ve bu getiri 5 yıllık süreye eşit pay edilmelidir. İşletme her yıl sonu itibariyle 3.791,-TL [$18.955/5 = 3.791$] tahvil iskonto geliri raporlayacaktır. İşletmenin bu tahvil

yatırımına ilişkin olarak her yıl gelir taposunda toplam 48.791,-TL [$45.000 + 3.791 = 48.791$] raporlanacaktır. Yatırım süresince bu yatırıma ilişkin ABC işletmesinin “tahvil faiz geliri”, “dönemsel tahvil iskonto geliri” ve “dönemsel toplam kazancı” Tablo-8’de özetlenmiştir.

TABLO 8: ABC İşletmesinin tahvil yatırımının yatırım süresince “tahvil faiz geliri”, “tahvil iskonto geliri” ve “dönemsel toplam kazancı”(VUK’a göre)

Tarih	Tahvil İskontosu Bakiyesi	Dönemsel Tahvil İskontosu Geliri	Tahsil Edilecek Faiz	Tahvilin Dönemsel Toplam Kazancı
01.01.2008	18.955	-	-	-
31.12.2008	15.164	3.791	45.000	48.791
31.12.2009	11.373	3.791	45.000	48.791
31.12.2010	7.582	3.791	45.000	48.791
31.12.2011	3.791	3.791	45.000	48.791
31.12.2012	0	3.791	45.000	48.791

ABC İşletmesinin KLM İşletmesinin ihraç ettiği tahvil yatırımına ilişkin yatırım süresince yatırımla ilgili finansal durum raporunda raporlanacak hesaplar ve

bakiyeleri Tablo-9’da; yatırım süresince yatırımla ilgili finansal performans raporunda raporlanacak gelir hesapları ve bakiyeleri ise Tablo-10’da özetlenmiştir.

TABLO 9: ABC İşletmesinin Yıl Sonları İtibariyle Kısmi Bilançosu (VUK’a göre)

	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012
Tahvil Yatırımları	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000
Tahvil İskontosu(-)	(15.164)	(11.373)	(7.582)	(3.791)	0
Tahvilin Net Değeri	484.836	488.627	492.418	496.209	500.000

TABLO 10: ABC İşletmesinin Yıllar İtibariyle Kısmi Gelir Tablosu (VUK'a göre)

	2008	2009	2010	2011	2012
Tahvil Faiz Geliri	45.000	45.000	45.000	45.000	45.000
Tahvil İskonto Geliri	3.791	3.791	3.791	3.791	3.791
Tahvilin Toplam Geliri	48.791	48.791	48.791	48.791	48.791

Sonuç

Günümüz rekabetçi küresel iş dünyasında, işletme ilgilileri belirsiz olan gelecekle ilgili alacakları kararlarda her geçen gün daha çok bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. İşletmelerin muhasebe bilgi sistemlerince üretilen tarafsız, anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir, şeffaf, karşılaştırılabilir ve zamanında düzenlenmiş finansal raporlar da bu ihtiyacı karşılayabilecek olan en kapsamlı ve en kolay erişilebilir veri kaynaklarıdır. Dolayısıyla, işletmelerin finansal raporlarından olan finansal durum raporu ve finansal performans raporlarında sunulacak olan bilgilerin içeriği de karar vericiler konumundaki işletme ilgililerini yakından ilgilendirmektedir. İşletme ilgililerinin beklentileri farklı olduğundan, finansal raporlarda sunulacak olan bilgilerin içeriğinden beklentileri de farklılık göstermektedir. Vergi matrahının hesaplanması kaygısı duyulmaksızın, öncelikle işletme dışı finansal tablo kullanıcılarının bilgi ihtiyacını karşılamaya yönelik düzenlemeler yapan UFRS/UMS sabit getirili yatırımlar ve sabit getirili borçlanmalar için “etkin faiz yönteminin (EFY)” uygulanmasını esas almıştır. EFY, finansal varlık veya borcun itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili

faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu faaliyet dönemlerine daha gerçekçi dağıtılmasında kullanılan bir yöntemdir. EFY bugünkü değer ve gelecekteki değer hesaplamalarında “basit faiz esasına” dayalı değil “günlük bileşik faiz esasına” dayalı “etkin faiz oranının” kullanılmasını esas almıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, EFY kullanıldığında “vadeye kadar elde tutulacak” olarak sınıflandırılan sabit getirili yatırımların yatırım dönemi boyunca finansal raporlarda sunumlarında “etkin faiz oranının” nasıl bir etkisi olduğunu saptamaktır. EFO yatırım anında yatırım kararının alınmasında önemli rol oynamaktadır. Bu amaç doğrultusunda hazine bonusu ve devlet tahvili yatırımlarına ilişkin örnekler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, “günlük bileşik faiz esaslı etkin faiz oranı” kullanılarak uygulanan “etkin faiz yöntemi” söz konusu yatırımların faiz gelirlerinin yatırımın ilişkili olduğu faaliyet dönemlerine dağıtımında paranın zaman değeri açısından daha gerçekçi dağıtılmasını ve finansal raporlarda daha gerçekçi bilgi üretilmesini sağlamaktadır. Bunun sonucunda da, işletme hakkında bilgi ihtiyacında olan karar vericilerin finansal durum raporundan ve finansal performans raporundan daha gerçekçi bilgi edinmeleri sağlanmış olmaktadır.

KAYNAKÇA

AKDOĞAN, Akdoğan ve AYDIN, Hamdi, 1987, **Muhasebe Teorileri**, Gazi Üniversitesi Yayın No: 98, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 44, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

ERDAMAR, Cengiz, ORHON BASIK, Feryal, 2006, **Finansal Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi**, 2. Bası, Arıkan, İstanbul.

GITMAN, Lawrence J., 2000, **Principles of Managerial Finance**, 9th Edition, Pearson Education, Inc., Singapore.

HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem, PEKDEMİR, Recep, TÜRKER, Masum ve ARSLAN, Erdoğan, 1996, **Örneklerle Tekdüzen Hesap Planı Açıklamaları ve Mali Tablolar**, TÜRMOB Yayın No:24, Ankara.

International Accounting Standards Board, 2008, **International Reporting Standards (IFRSs®), Including International Accounting Standards (IASs®) and Interpretations, as approved at 1 January 2008**, International Accounting Standards Committee Foundation, London.

KARAN, Mehmet Baha, 2001, **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara.

LIVINGSTON, Miles, 1993, **Money and Capital Markets**, 2nd Edition, New York Institute of Finance, New Jersey.

MISHKIN, Frederic S., 1995, **The Economics of Money, Banking, and Financial Markets**, 4th Edition,

Harper Collins Collage Publihers, New York.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğ, Sıra No:1, Muhasebe Usul ve Esasları III/B. Resmi Gazete, 26.12.1992, Sayı: 21477 Mükerrer.

PEKDEMİR, Recep; **Muhasebeciler İçin TMS-TFRS Uygulama Rehberi – Giriş**, İstanbul, Kasım 2008.

SANTOMERO, Anthony M., BABEL, David, 2001, **Financial Markets, Instruments, and Institutions**, 2. Edition, Mc Graw-Hill Irwin, Singapore.

ŞENCAN, Hüner, 1995, **İşletmeciler ve İktisatçılar İçin Rapor Yazımı**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayın No: 264, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın No: 156, İstanbul.

Türk Dil Kurumu, **TÜRKÇE SÖZLÜK**, 9. Baskı, cilt-2, Ankara, 1998.

Türkiye Bankalar Birliği, **Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu: Şeffaflığın Önemi Üzerine Bir Değerlendirme**, Şubat 2002.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, 2008, **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) ile Uyumlu - Türkiye Muhasebe Standartları TMS-TFRS**, TMSK Yayınları-3, Fersa Matbaası, Ankara.

YÜCEL, Göksel, 1986, **İşletmelerde İç Raporlama Sistemi**, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3373, İşletme Fakültesi Yayın No:176, Muhasebe Enstitüsü Yayın No:48, Avcıol Matbaası, İstanbul.